

Impactul etnocentrismului și relativismului cultural asupra comunicării tinerilor

The Impact of Ethnocentrism and Cultural Relativism on Youth Communication

Stela SPÎNU

State University of Medicine and Pharmacy "N. Testemițanu", Chisinau,
Republic of Moldova

e-mail: stela.spinu@usmf.md

Abstract: We live in a globalized world and we are witnessing profound economic, political, and cultural changes. In the context of the continuous process of international integration, the world has separated into two hostile camps: the followers and the opponents of globalism. Against the background of the controversial discussions between the two camps about the probability of the success or failure of the globalist plan, there is more and more talk about *ethnocentrism* (which involves value judgments on other ethnic groups by reference to their values, norms, and systems) and *xenocentrism* (characterized by deviant behavior from traditional values, norms, and attitudes), and less about cultural relativism (a phenomenon which promotes the common good of different cultural groups, favoring and encouraging unity through diversity). In this context, the opinion of young people, belonging to different ethnicities, cultures, and religions about ethnocentrism, xenocentrism, and cultural relativism is of interest. Pursuing this aim, we conducted an opinion poll among students, who study at the State University of Medicine and Pharmacy „N. Testemițanu”. According to the answers received, the majority of young Romanian are followers of xenocentrism and cultural relativism; Russian students share ethnocentric and relativistic attitudes, and Indian respondents remain to be promoters of ethnocentrism. It is obvious that these trends cannot ultimately contribute to a successful dialogue between young people, causing social distancing.

Keywords: Globalization; ethnocentrism; xenocentrism; cultural relativism

1. Introducere

Trăim în epoca globalizării, fiind martori ai profundelor transformări economice, politice și culturale. Noi realități, valori, principii, reguli etc. ne dirijează viața și activitatea, ne influențează modul de a gândi și acționa, ne

provoacă spre schimbări, ne ajută să depășim teama de instabilitate, dar și incertitudinea pentru ziua ce urmează.

În contextul procesului continuu de integrare internațională, lumea s-a împărțit în două tabere ostile: adeptii și adversarii globalismului. Primii, de regulă, sunt reprezentanții culturilor individualiste, ce susțin și promovează evoluția, în armonie, a diferitelor sisteme economice, sociale, politice, culturale, dar și coeziunea socială, omogenizarea culturală, transnaționalismul, relativismul cultural etc. A doua tabără aparține antiglobaliștilor, reprezentanți, în special, ai culturilor colectiviste, etnocentriste, tradiționale, relativ omogene. Ei apreciază acest proces drept sursă a inechității sociale, a declinului suveranității naționale și dispariției statului tradițional.

Pe fundalul discuțiilor controversate dintre cele două tabere despre probabilitatea succesului sau eșecului planului globalist, tot mai frecvent se vorbește despre *etnocentrism*, fenomen asociat globalismului, ce se manifestă în dublu sens: unul izolaționist, prin care este conservată, în sens primitiv, specificitatea etnică și, implicit, cea culturală; al doilea expansionist, prin care o anumită individualitate culturală este extinsă (prin impunere, asumare liberă, agresiune, persuasiune etc.) asupra altor zone, regiuni, etnii, țări etc. (Zaiț, 2001, p. 3).

Pe linia celor relatate, în prezentul studiu vom interpreta conceptul de etnocentrism din perspectiva procesului de globalizare, vom elucida relațiile existente între fenomenele de etnocentrism, xenocentrism și relativism cultural, vom analiza impactul etnocentrismului și relativismului cultural asupra comunicării tinerilor în context multicultural.

2. Despre etnocentrism

Etnocentrismul este un răspuns al adversarilor procesului de globalizare, reprezentând un fenomen multidimensional și complex, ce implică judecăți de valoare asupra altor grupuri etnice prin raportare la propriile valori, norme, sisteme.

Inițial, termenul *etnocentrism* a fost folosit de sociologul și politologul polonez Ludwig Gumplowicz în lucrarea sa, „Grundriss der Soziologie” (1885); ulterior, în 1900, determinativul *etnocentric* este preluat de William John McGee. Antropologul american a definit acest fenomen ca un pas timpuriu în evoluția minții umane, ceea ce presupune că propria societate, SUA, în jurul sfârșitului secolului al XIX-lea nu a fost etnocentrică (Geest *et al.*, 2002, p. 2).

În 1906, conceptul de *etnocentrism* este preluat și interpretat de William Graham Sumner în lucrarea „Folkways”. Potrivit sociologului american, *etnocenștii* sunt indivizii sau grupurile particulare, care se consideră unici și superiori celorlalți, având o atitudine neglijentă față de

reprezentanții altor culturi. În același context, Sumner analizează conceptele de *in-group* și *out-group*, apreciate ca două fațete ale aceleiași monede, reprezentând o relație universală. În ipoteza autorului, domină ideea de superioritate a in-grupului și a ostilității față de out-group (Spînu, 2020, p. 37).

Pentru a conștientiza esența *etnocentrismului*, acesta urmează a fi analizat din perspectivă diacronică și sincronică. Ori, nici o națiune, cultură sau limbă nu ar fi supraviețuit într-o societate lipsită de atitudini etnocentriste. În acest context, *etnocentrismul* devine o expresie a stării spirituale (mai mult sau mai puțin extreme) a individului sau a colectivității etnice, ce implică opinii, atitudini și comportamente antiglobaliste. Pentru etnocentriști, istoria neamului și specificitatea culturală este valoroasă, deoarece le discerne cunoștințe și experiențe, îi ajută să conștientizeze cine sunt și de unde pornesc, care este valoarea și sensul vieții, ce scopuri și obiective urmează să realizeze pentru a-și păstra unicitatea, originalitatea și specificitatea etc. Ei sunt axați pe propriul succes, încercând să bulverseze ofensiva globalizantă a economicului, politicului și socialului, respingând omogenizarea culturală.

De-a lungul timpului, *etnocentrismul* și-a avut efectele sale pozitive și negative. Referindu-ne la aspectele pozitive, semnalăm aportul la păstrarea identității și demnității naționale, conservarea și promovarea valorilor spirituale și culturale, a patriotismului, a limbii și istoriei propriului neam. În ceea ce privește efectele negative, notăm subiectivismul în tendința de ierarhizare a culturilor pe baza propriilor percepții, opinii, atitudini, descurajarea împrumuturilor culturale, neglijarea diferențelor, ocolirea dialogului cu reprezentanții altor medii culturale, manifestarea atitudinilor sceptice și devalorizatoare față de aceștia prin apelare la

- ❖ *stereotipuri și prejudecăți;*
- ❖ *discriminare;*
- ❖ *genocid cultural etc.*

❖ *Stereotipurile și prejudecățile în sprijinul etnocentrismului*

Stereotipurile reprezintă schițe sau modele care pot fi aplicate în relație cu alte persoane, în funcție de circumstanțe sau condiții de dialog. Acestea au o evoluție lentă, de durată și caracter stabil. *Stereotipurile* pot fi menținute artificial, prin trei procese: 1. percepția selectivă (observatorul reține doar pasajele care prezintă interes deosebit pentru el și le ignoră pe celelalte), 2. interpretarea selectivă a datelor în concordanță cu elementele stereotipului, 3. confirmarea regulii prin excepții (Plugaru et al., 2007, p. 66).

Stereotipurile etnice se formează și se mențin, de regulă, în medii multiculturale, unde reprezentanții ai diverselor grupuri etnice sunt constrânși să conviețuiască și să comunice. Evident, ei percep comportamentul, modul de a gândi și acționa al celuilalt din perspectiva

propriei culturi, încercând să le generalizeze, simplifice și redea succint (pozitiv, negativ sau neutru), astfel dând dovadă de o atitudine subiectivă față de ceilalți, neglijând ceea ce este esențial, sesizând doar similitudinile, ignorând diferențele.

Stereotipurile devin nuclee ale *prejudecăților*, care, la rândul său, reprezintă forme specifice de gândire, cu o conotație negativă și atitudini sfidătoare. Prejudecățile sunt prezente în toate culturile, fiind cauzate de diferențele de percepție a ceea ce este nou și necunoscut. Ele se bazează pe sentimente contrare rațiunii (fie de frică sau neplăcere, ură sau dispreț etc.), nu au la bază date obiective sau o experiență proprie, nu presupun reflecție și nici analiză critică, sunt lipsite de dovezi. Cauzele formării și apelării la prejudecăți sunt determinate de dorința de a domina, a fi net superior celui de alături, a impune noi opinii devalorizând adevăruri (Spînu, 2022, p. 140).

Așadar, stereotipurile etnice, alături de prejudecăți, sunt specifice etnocentriștilor, fiind folosite pentru a judeca fapte, oameni, realități, totodată influențând relațiile și comportamentul membrilor grupului, promovând pseudo-moralitatea, subiectivismul, descurajând gândirea critică și toleranța pentru diversitate și dialog intercultural.

❖ *De la stereotipuri etnice la discriminare*

În cea mai simplă definiție, *discriminarea* este tratamentul inegal al unor indivizi similari plasați în aceeași situație, dar care diferă prin una sau mai multe caracteristici, cum ar fi rasa, etnia, sexul, disabilitățile, orientarea sexuală sau alte statusuri categorice (Fibbi *et al.*, 2021). În parte, *discriminarea etnică* are la bază probleme de limbă, religie, naționalitate, bazându-se pe prejudecăți și stereotipuri individuale sau colective, provocând comportamente nelocale sau abuzive.

În medii multiculturale, *discriminarea etnică* poate cunoaște mai multe forme: *evitarea* (ocolirea persoanelor care aparțin anumitor grupuri etnice, fiind create artificial condiții dificile de conviețuire în același mediu sociocultural), *segregarea* sau *marginalizarea* (concentrarea și izolarea intenționată a unui grup etnic minoritar într-un anumit spațiu, în conformitate cu anumite obiceiuri, norme, legi etc.), *violența* (aplicarea forței și puterii față de membrii grupurilor etnice, aflate în minoritate).

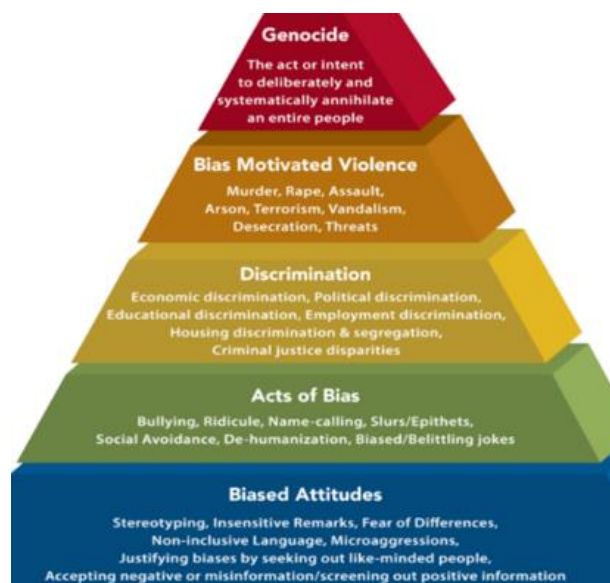
Discriminarea etnică va avea la bază un comportament abuziv, agresiv, necontrolat, în acord cu stereotipurile și prejudecățile individuale sau colective despre superioritatea sau inferioritatea unei culturi, grup etnic etc. Discriminarea va discerne numeroase efecte negative, cum ar fi: blocarea gândirii critice, schimbarea comportamentului, crearea barierelor în comunicare, violența etc. În acest context, familiarizarea cu politici și practici în domeniul non-discriminării la nivel internațional va fi binevenită și utilă.

❖ *Genocidul cultural – formă a discriminării*

Genocidul este cea mai extremă negare a dreptului la autodeterminare. Este o expresie din secolul XX pentru o practică veche și odioasă, și anume exterminarea parțială sau cuprinzătoare a unui popor distinct (Genocide). Exemple de asemenea crime împotriva umanității sunt exterminarea armenilor de către Imperiul Otoman în timpul Primului Război Mondial, masacrul evreilor de către naziști în cel de-al Doilea Război Mondial, genocidul din Cambodgia, Rwanda etc.

În practică, distrugerea unui popor începe de multe ori cu un atac asupra culturii, în special, asupra limbii, monumentelor și a instituțiilor religioase ale acestuia. *Genocidul cultural* are o structură bine definită, fiind axat pe crearea unor probleme artificiale în cadrul instituțiilor statale, responsabile de sectorul educației culturale, lingvistice și religioase. Aplicarea faptelor de genocid față de reprezentanților anumitor națiuni, etnii, rase sau religii provoacă emoții puternice și consecințe devastatoare, ce duc la un comportament neprevăzut, violent sau autoizolare.

Referindu-ne la efectele negative pe care le provoacă stereotipurile, discriminarea și genocidul, concludentă devine „Piramida urii”, promovată de Anti-Defamation League (Tabelul 1. „Piramida urii”).

Tabelul 1. „Piramida urii”

3. Etnocentrism vs xenocentrism și relativism cultural

Etnocentrismul este un fenomen opus *xenocentrismului* și *relativismului cultural*. *Xenocentrismul* se caracterizează printr-un comportament deviant de la valorile, normele și atitudinile tradiționale, fiind întâlnit tot mai frecvent în societățile aflate în tranziție, ce urmează a rezista mai multor crize

(economice, politice, culturale etc.). Xenocentriștii, fiind entuziasmați de expansiunea globalismului și dorința de a-și îmbunătăți condiția socială, își subestimează propria cultură, fiind ușor influențați, manipulați sau asimilați de reprezentanții altor culturi, ale căror valori, norme și atitudini le consideră vitale și net superioare. Ei susțin difuzarea culturală (inclusiv aspecte legate de religie, hrană, îmbrăcăminte etc.), ușor se adaptează noilor condiții, tind spre un dialog deschis cu reprezentanții altor culturi și, deseori, devin ostili față de propria cultură.

Creșterea numărului persoanelor xenocentrice în societate vorbește despre existența mai multor probleme de ordin economic, politic, sociocultural etc., care ar urma să fie identificate și soluționate de autorități. În caz contrar, xenocentrismul va deveni un motiv al imigrării cetățenilor într-un alt stat, considerat net superior.

Opus *xenocentrismului* și *etnocentrismului* este *relativismul cultural*, un fenomen asociat globalizării, ce promovează binele comun al diferitor grupuri culturale, favorizând și încurajând unitatea prin diversitate, schimbările treptate, respectul reciproc, onestitatea, pluralismul politic, economic, religios, lingvistic etc., crearea unei atmosfere bazate pe încredere și respect pentru sine și ceilalți, susținerea cooperării și schimbului de cunoștințe și experiențe între grupuri.

Prin urmare, *relativismul cultural* este unicul curent care ar sprijini succesul globaliștilor, i-ar ajuta să-și atingă scopurile propuse; pe când *etnocentrismul* și *xenocentrismul* ar reprezenta bariere în calea unui dialog deschis, de succes.

4. Impactul etnocentrismului asupra comunicării tinerilor. Studiu de caz

Tinerii de diferite etnii dintotdeauna au avut o atitudine binevoitoare față de tot ce este nou și necunoscut, apreciind pozitiv fenomenul globalizării. Ori, datorită acestuia ei au posibilitate să-și continue studiile în străinătate, să se familiarizeze cu culturi, stiluri de viață și modele comportamentale noi, să-și facă prieteni, depășind șocul cultural mult mai simplu decât persoanele în vârstă.

În acest context, prezintă interes opinia tinerilor de diferite etnii, culturi, religii față de fenomenele de etnocentrism, xenocentrism și relativism cultural. Urmărind acest scop, am realizat un sondaj de opinie, la care au participat studenți, reprezentanți ai grupurilor de români, ruși (țara de origine – Republica Moldova) și indieni (țara de origine – India), care își fac studiile la Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”.

Potrivit rezultatelor sondajului (*Tabelul 2. Sondaj de opinie*), majoritatea tinerilor români sunt adepți ai xenocentrismului și relativismului

cultural; studenții ruși împărtășesc atitudinile etnocentriste și relativiste; respondenții indieni rămân a fi promotori ai etnocentrismului. Este evident, că aceste tendințe nu pot contribui, într-un final, la realizarea unui dialog constructive, de succes între tineri, ci vor cauza și menține distanțarea socială.

<i>Categoriile de respondenți</i>	<i>Etnocentrism (%)</i>	<i>Xenocentrism (%)</i>	<i>Relativism cultural (%)</i>
<i>Fenomene</i>			
<i>Români</i>	20	60	20
<i>Ruși</i>	45	20	35
<i>Indieni</i>	65	10	25

Tabelul 2. Sondaj de opinie

Drept urmare, pe fundalul discuțiilor despre un eventual succes sau eșec al globalismului, *etnocentrismul* rămâne o provocare majoră pentru omenire, fiind împărtășit, în special, de reprezentanții societăților colectiviste, a generațiilor mai în vârstă. Ori, tinerii sunt mult mai flexibili în gândire, dinamici în acțiuni și apreciază, în special, părțile pozitive ale procesului de globalizare. Prevalarea atitudinilor xenocentriste la studenții din Republica Moldova vorbește despre persistența problemelor de ordin politic, economic și cultural, dar și despre dorința acestora de a imigra în state cu o economie prosperă și un nivel de trai mai bun. Merită a fi menționat spiritul colectivist și etnocentrist, care caracterizează studenții indieni, ce preferă să evite dialogul cu reprezentanții altor culturi.

5. Concluzii

Așadar, comportamentul etnocentrist creează bariere în dialogul dintre tineri de diferite culturi. Întru depășirea acestora sunt bineveniți următorii pași:

- promovarea educației interculturale cu scopul de a dezvolta atitudini, cunoștințe și abilități de a înțelege diversitatea, a neglija ierarhizarea culturilor, a facilita un comportament intercultural empatic, tolerant, eficient și demn;
- suprimarea prejudecăților și stereotipurilor despre calitățile morale, intelectuale, fizice etc., atribuite diverselor grupuri etnice, rasiale și religioase prin încercarea de a le cunoaște etnonimul și etnotipul;
- prevenirea și combaterea discriminării prin implementarea politicilor antidiscriminatorii;

- însușirea limbilor străine și dezvoltarea sensibilității interculturale prin participarea la proiecte de mobilitate, evenimentelor culturale și științifice internaționale etc.

Bibliografie

- Fibbi, R., Midtbøen, A. and Simon, P., 2021, „Theories of Discrimination”, in Fibbi et al. *Migration and Discrimination*, Berlin: Springer, pp. 21-36. Available online: https://www.researchgate.net/publication/350731562_Theories_of_Discrimination. Accessed 15 January 2023.
- Geest, S. and Reis, R. (eds), 2002, *Ethnocentrism. Reflections on Medical Anthropology*, Amsterdam: Aksant Academic Publishers. Available online: https://www.sjaakvandergeest.socsci.uva.nl/pdf/medical_anthropology/Ethnocentrism_book.pdf. Accessed 20 January 2023.
- Genocide. The Princeton Encyclopedia of Self-Determination. Available online: <https://pesd.princeton.edu/node/446>. Accessed 10 January 2023.
- Öğretir, A. and Özçelik, S., 2008, „The study of ethnocentrism, stereotype and prejudice: psycho-analytical and psycho-dynamic theories”, in *Journal of Qafqaz University*, 24, pp. 236-244. Available online: <https://www.secretintelligenceservice.org/wpcontent/uploads/2016/02/ethnocentrism.pdf>. Accessed 18 January 2023.
- Plugaru, L. and Pavalache, M., 2007, *Educație interculturală*, Sibiu: Editura Psihomedica. Available online: http://www.oportunitatiegale.ro/pdf_files/Educatie%20Interculturala.pdf. Accessed 20 January 2023.
- Spînu, S., 2020, „The role of ethnocentric and xenocentric attitudes in intercultural communication”, in *Administrarea Publică. Revistă metodică-științifică trimestrială*, 3 (107), pp. 35-40. Available online: https://www.researchgate.net/publication/348442727_The_role_of_ethnocentric_and_xenocentric_attitudes_in_intercultural_communication. Accessed 20 January 2023.
- Spînu, S., 2022, „Șocul cultural, rezultat al persistenței stereotipurilor etnice”, in *Teoria și practica administrării publice: Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale*, Chișinău: Tipogr. „Print-Caro”, pp. 139- 141. Available online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/139-141_20.pdf. Accessed 10 January 2023.
- Todor, Ioana, 2013, *Uitarea intenționată a informației stereotipice*, Iași: Institutul European. Available online: <https://cdn4.libris.ro/userdocspdf/1059/Uitarea%20intentionata%20a%20informa%20iei%20stereotipice.pdf>.

20a%20informatiei%20stereotipice%20-%20Ioana%20Todor.pdf. Accessed 20 January 2023.

Zaiț, D., 2001, „Globalizare și etnocentrism”, in *Management intercultural*, vol. 3, nr. 4, pp. 1-7, p. 3. Available online: https://seaopenresearch.eu/Journals/articles/MI_4_1.pdf. Accessed 12 January 2023.